

Müşfik Kenter

MELİH CEVDET ANDAY

Bir gün Atatürk Kültür Merkezi'nde bir konser giti miyim; Müşfik Kenter de geldi, eşi Kadriye Kenter ile. En önden dolaşıp yerlerini buldular ve oturdular.

Ne önemli bir olay! Büyük bir sahne yaratıcısı, halkı yıllardan beri sahnedeki kendisiyle büyüleyen, eşsiz bir artist, şimdi sadece bir dinleyici olacaktı demek, sıralardan birinde oturan, bizim gibi sıradan bir dinleyici.

Bu durumu sorunlaştırmakta haklı buluyorum kendimi. Anlığımızda ve imgelemimizde (ikisi arasında oldukça büyük bir ayırım var) varılmaz bir yeri olan... Kim o? Bir kişi mi? Nasıl bir kişi ki, sahnede onu seyrederken, kimi zaman (hayır, her zaman) onun tanıdığı olduğumuzu bile unutuyoruz. Bir büyücü mü? Evet, ilkel toplum büyücülerinden biri. Tanınmış bir etnolog, ilkel toplumdaki büyücünün yalnızca büyü sırasında, diyelim bir hatayı iyileştirmek için ağzından ateşler püskürtürken, ya da kendini çılgınca bir dansa bırakmış iken büyücü olduğunu, ertesi sabah onunla karşılaştığımızda (belki de komşumuzdur) hoşbeş edeceğimizi, gü-lüşeceğimizi, el sıkışacağımızı anlatır. Oymağımızdan biridir o, ancak ödevi sırasında bizden ayrılır, ortaya çıkar ya da karşımıza dikilir, güler, ağlar, kızar, eziyet çeker, kimi zaman rahatsız eder, dahası korkutur bizi. "Böylesi bir büyücü tanımı modern geliyor bana" demek, bir anda yadsınmazsa, akla yakın bulunabilir bence, ama sanıyorum ki gerçek hiç de öyle değil. İlkel toplum eşit insanlardan kurulu idi, iş bölümü bu eşitliği neden sonra engelleyebilmiştir. Şöyle de diyebiliriz; ilkel toplumda eşitlik, iş bölümünün üstünde idi. (Büyücü komşumuzdu). Çağımız toplumunda ise sanatçılar, bilim adamları, yöneticiler, kısıcası seçkinler toplum dışı diyebileceğimiz bir küme oluştururlar. Biz onları seyrek olarak görürüz ve çok seyrek olarak konuşabiliriz onlarla. Bundan ötürü, hekimimizin dostumuz olması bizi yadırgatmalıdır, büyücülü-

ğünü yitirir çünkü. Kim demiş bize hekim büyücüdür diye? Kimse dememiş olsa da biz onu öyle görürüz. Bir devlet başkanını yolda koşarken görünce cınnet getirebiliriz. Ama ben bir sabah Ekrem Zeki Ün'ü, Moda yollarında tek başına orkestra yöneterek gittiğini görünce hiç yadırgamamıştım. Kendi işini yürütüyordu. Bütün demokratik ilerlemelere karşın kastlaşmış bir toplumdur bizim toplumumuz, seçkinler, deyim yerinde ise, bir aristokrazi oluştururlar. Gerçi müzik dinleyicisi de o aristokrazi içindedir, ama bir yaratıcıyı, yani başındaki sırada görmek gene de şaşırtır onu. Yanımda Hamlet mi oturuyor, yoksa Müşfik Kenter mi? Onun dostu olduğum halde ben bile şaşırdım o konser günü.

Ama beni şaşırtan başka bir şey daha oldu o gün; önmüzdeki sırada oturan birkaç hanım, Müşfik Kenter'le Kadriye Kenter'den konuşmaya başladılar: Kadriye Kenter'i övdüler, Müşfik Kenter'in yaşamını düzene soktuğunu söylediler. Demek sahne ve seyirci ayrımı onları hiç de ikiliğe düşürmüyordu. Olağanüstü bir dünya olan sahne ile bizim dünyamız arasındaki ilişkiyi uçurumlaştırmıyorlardı, daha doğrusu bu uçurumu sindirebiliyorlardı, daha doğrusu bu uçurumu sindirebiliyorlardı tinlerine. Çünkü, tanışık olmasalar bile, onunla büyük bir yakınlık kuruyorlardı aralarında. İşte çözümlenmesi nerdeyse olanaksız bir sorun! Hangi roldeki Müşfik Kenter'le kurulmuştu bu yakınlık? Kimse bu soruyu yanıtlayamaz. Oynadığı bütün rollerden bir "Müşfik Kenter" çıkarmak ise olanaksızdır. Buna sadece "hayranlık" deyip geçemeyiz, hayranlık belli bir uzaklığı gerektirir. Üstelik Kadriye Kenter'in, Müşfik Kenter'i düzenli bir yaşama sokmuş olmasının (bilmiyorum, böyle mi oldu?) hayranlık içinde bir yeri yoktur, bu ilgi daha çok bir dostluk ilgisidir. Demek Müşfik Kenter'i sahnede hem de çeşitli karakterlerde görmüş olan seyircimiz, kendisini onun dostu saymakta güçlük çekmiyor, çünkü her gösterimde onunla konuştu-

ğunu varsayabiliyor; dahası, diyelim Van Gogh'u, Müşfik Kenter'in anlattığı bir hikâye gibi dinliyor. Böylece de aktör, büyük aktör, o karakterleri kendi kişiliğinin öğeleri durumuna getirmiş oluyor. Canlandırılan kişi, diyelim bir tarihsel kişi ise, bu kişi ile aktörün karıştırıldığı bile görülmüştür. Bir İngiliz rahibi, konuğuna, katil kral III. Richard'ın öldürüldüğü Bosworth savaş alanını gezdirirken, "İşte kral burada 'Bana bir at, bana bir at' diye bağırırken öldürüldü" diyeceğine, aktörün adını söyleyerek "İşte Allin burada 'Bana bir at, bana bir at' diye bağırırken öldürüldü" demiş. Ünlüdür. Diyeceğim, aktörün, oynadığı rolle özdeşleştirilmesi olağan karşılanmalıdır.

Ben Van Gogh'u göremedim, İstanbul'da değilim, bir kıyı köyünde idim, artık oyunu kısın seyredeceğim. Bizim gazetede Müşfik Kenter'in, Van Gogh olarak fotoğrafını gördüm. Bu fotoğraf beni uzun uzun düşündürdü. Özellikle, yaratıcı-rol ilişkisi üzerinde durdum ve yazma bu konudan başladım.

Yazılı söylev ya da yazınsal dil tiyatrodan ne biçime girer? Müşfik Kenter bu sorunu en yetkin biçimde çözmüş aktörlerimizden biridir. Daima trajik bir aktördür Müşfik, çünkü hep ritüeli canlandırır. (Gerçekte tiyatro başka nedir ki!)

Müşfik Kenter özneyi duyurmakla uğraşını doruk noktasına erıştırir. Bu özne hem tekindir, hem de zaman dışıdır, seyirciyi şaşırtır, doldurur ve böylece de sonuna doğru tümünden boşaltır. Sonunda bomboş kalmıştır seyirci. Kataris ('Arınma' diye yorumladıkları), bundan başka bir şey değildir, kendini yitirmedi ve alkışı getirir, zorunlu kılar. Bir "kendine gelme"dir bu. Tarih birçok alkış çeşidi görmüştür, (alkamak, beğenmek) bunların tümü arınma değildir, arınmanın tam tersi durumlardan çıkma alkışı da vardır. Seyircinin Müşfik Kenter'i alkışlaması ritüele katılmasındandır. Çünkü ritüel insanı boşaltır. Müşfik Kenter'i seyrederken, siz O'sunuzdur. Kulağa seslenen sanatlar alkışı gerekli kılar. Resim sergilerinde alkış duyulmaması bundandır.

Bir bakıma çağcıl aktör olanaksızdır; çünkü o

kendisini hep bir çelişki içinde duyar. Bu çelişki, oyunun nesnesini, çağımız insanının benimseyemesinden doğar. Bu durum iki yana da bir çaresizlik getirir. Bu yüzden Müşfik Kenter hep antik çağda yaşadığı sanısına kapılır. Onun tiyatrodaki giysi dolabında hep birbirine benzeyen maskeler vardır, (Sahnenin giysi dolabı, evdeki giysi dolabından bambaşka bir şeydir, sahnedeki giysi dolabında zaman durmuştur). Bu maskeler Müşfik Kenter'i zaman zaman bağırır. Çağını duyumsamıştır da ondan. Bir başkaldırmadır bu. Müşfik Kenter her oyununda tiyatroya başkaldırır ve onu böylece aşar. Hem Müşfik Kenter, hem Van Gogh olabilmesi bundandır. Bir sanat aşılmalıdır, onun yaratıcısı olunamaz.

Müşfik Kenter, rolünü hep zaman dışı oynar. Onu anlamak için tarih bilincinde olmaktan başka çare yoktur. Çünkü o modern bir oyunda bile (belki en çok modern oyunlarda) zamanın geçmekte olduğunu duyurur seyirciye. Bu yüzden de kendini rolüne çaldırılmaz. Müşfik Kenter'in dehasını burada aramak gerekir diye düşünüyorum. Maske-siz aktörün yüzyıllardır süren ikiliğini o çözdü. Oyununu kapalı bir doğa gibi oynadı, bütün gizleri, bütün soruları ve yanıtları ile. Ama o doğayı her kez biçimlere çevirdi, insanca kıldı.

Müşfik Kenter'i "yaratma" ile "yansıtma" arasında yakalamak olanaksızdır. Yansıtırken rastlantısal olanı aradan kaldırmakla yaratıcı, yaratırken anlaşılır kılmakta önce direndiği evreni özgünleştirir.

Müşfik Kenter, canlandırdığı kahramanın anlamını göstermez, yaratır. Onu Hamlet'te görmüştüm; sahnenin önünde yere oturdu ve "To be or not to be..." tiradını söylemeye başladı. Doğallığı aşan bir doğallık içindeydi. Bunun gizini çözemedim. Bugün de düşünmekteyim. Müşfik Kenter "doğal" a öykünseydi bunca büyük olamazdı. Onun bütün becerisi, kahramanın itelisini alışı biçiminden kaynaklanır. Bir başka deyişle, her zaman bir Oracle'dir Müşfik Kenter, sanki rolünü düşünmez de tinindeki Sibylle' dinler sürekli. Yaşamın anlamını değil (bunu bulmak olanaksızdır), serüvenini gösterir. Sibylle yapıttır.

Bayram günlerinde, bütün Türkiye'nin gazetesi İstanbul Bayram'dır. Nerede olursanız olun, bu güzel tatil günlerini gazetenizle renklendirebilirsiniz.

BAYRAM'DA

İSTANBUL BAYRAM

OKUNUR!

Adres:
Gazeteciler Cemiyeti
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 513 83 00-526 80 46
Teleks: 23508 yeti tr
Ankara Temsilciliği:
Tel: 230 70 64-230 79 51

TEŞEKKÜR

Oğlumuz

DORUK'u

dünyaya getiren çok sevgili dostumuz
Sayın

Op. Dr. BERK ARSAN'a

Can Hastanesi Baş Hekimi

Op. Dr. CAN DAVER

ve

